

الگوی ساختاری رفتار قلدری بر اساس ادراک‌های محیط خانوادگی و ویژگی‌های شخصیتی در نوجوانان

شمس‌اله رحمانی^{۱*}، پیمان یارمحمدزاده^۲ و رامین حبیبی کلبر^۳

دریافت مقاله: ۹۵/۰۷/۱۰؛ دریافت نسخه نهایی: ۹۶/۰۳/۱۱؛ پذیرش مقاله: ۹۶/۰۴/۱۶

چکیده

هدف: هدف پژوهش تعیین نقش ادراک‌های محیط خانوادگی و ویژگی‌های شخصیتی در رفتار قلدری بود. **روش:** روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی و جامعه آماری شامل کلیه دانش‌آموزان دوره اول متوسطه شهرستان کامیاران در سال تحصیلی ۹۳-۱۳۹۲ به تعداد ۲۱۰۰ نفر بود. با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای، بر مبنای فرمول کوکران ۳۳۰ دانش‌آموز شامل ۱۴۴ دختر و ۱۸۶ پسر با انتساب متناسب انتخاب شدند و سه پرسشنامه ادراک‌های محیط خانوادگی گرولینک، دسای و ریان ۱۹۹۷، ویژگی‌های شخصیتی آیزنک ۱۹۷۵ و مقیاس قلدری الویس ۱۹۹۶ را تکمیل کردند. پس از حذف ۵ پرسشنامه مخدوش، داده‌ها با استفاده از الگوسازی معادله‌های ساختاری تحلیل شد. **یافته‌ها:** نتایج نشان داد ضریب مسیر کل بین رفتار قلدری با گرمی پدر ($P=۰/۰۱$ ، $= -۰/۳۹$)، گرمی مادر ($P=۰/۰۱$ ، $= -۰/۶۷$)، حمایت پدر ($P=۰/۰۰۱$ ، $= -۰/۶۴$)، حمایت مادر ($P=۰/۰۰۱$ ، $= -۰/۵۱$)، درگیری پدر ($P=۰/۰۰۳$ ، $= -۰/۵۷$)، درگیری مادر ($P=۰/۰۰۲$ ، $= -۰/۶۷$)، ادراک‌های محیط خانوادگی ($P=۰/۰۱$ ، $= -۰/۹۸$) با رفتار قلدری منفی و ضریب مسیر کل روان‌پریشی ($P=۰/۰۱$ ، $= ۰/۰۸$) و روان‌نجوری ($P=۰/۰۱$ ، $= ۰/۰۹$) و ویژگی‌های شخصیتی ($P=۰/۰۱$ ، $= ۰/۲۸$) با رفتار قلدری دانش‌آموزان مثبت است. در مقابل ضریب مسیر کل بین درون‌گرایی و رفتار قلدری دانش‌آموزان معنادار نبود. در تحلیل الگوی ساختاری شاخص‌ها، برازش مناسب الگو را نشان دادند. **نتیجه‌گیری:** از آنجا که ادراک مثبت فرزندان از محیط خانواده رفتارهای قلدری را کاهش می‌دهد پیشنهاد می‌شود برنامه‌هایی برای آموزش خانواده جهت بهبود کیفیت رابطه والد-فرزند تدوین و اجرا شود تا رفتارهای قلدرانه نوجوانان کاهش یابد.

کلیدواژه‌ها: ادراک، خانوادگی، شخصیت، قلدری، نوجوان

*۱. نویسنده مسئول، کارشناس ارشد تحقیقات آموزشی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران

Email: Dr.peyman.ymz@azaruniv.edu

۲. دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران

۳. استادیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران

مقدمه

دانش‌آموزان آینده سازان و گران‌بهارترین ثروت هر جامعه‌ای به حساب می‌آیند در این میان اگر مشکل یا معضلی برای این آینده سازان پیش بیاید برطرف نمودن آن باید در اولویت امور جامعه قرار بگیرد. یکی از مسائلی که ممکن است گریبان‌گیر دانش‌آموزان گردد، قلدری^۱ است. قلدری زیرگروهی از خشونت جسمی یا روانی عمدی و مکرر و رابطه قدرت نامساوی است که در آن قربانی نمی‌تواند تعرض‌های قلدر را متوقف نماید (پستیگو، گزنالس، منتویا و اوردنز، ۲۰۱۳).

در نظریه نظام‌های بوم‌شناختی برون‌فن‌برنر^۲ ۱۹۸۷ به نقش خانواده، گروه هم‌سال، مدرسه و ویژگی‌های شخصی، در رفتار قلدری پرداخته و خانواده به‌عنوان اولین کانون اجتماعی، یکی از عوامل تأثیرگذار بر رشد فرزندان به‌ویژه رشد روانی آن‌ها مطرح می‌شود (نظری، کاکاوند و مشهدی فراهانی، ۱۳۹۴). والدین تأثیرگذارترین برخوردارها و تعامل‌ها را در شکل‌گیری ساختار زندگی آینده کودک دارند (بیرامی و علائی، ۱۳۹۲)؛ و اولین محیطی که زمینه بزهکاری را در فرد ایجاد می‌کند خانواده است (احمدی، ۱۳۸۷). پژوهش‌ها نشان داده‌اند کسانی که در کودکی مورد بی‌توجهی والدین خود قرار گرفته‌اند نسبت به آن‌هایی که والدین با عطف داشتند بیش‌تر دچار افسردگی شده‌اند (عیسی‌زادگان، امیری و حافظ‌نیا، ۱۳۹۴). تعاملات خانوادگی ضعیف، نظیر فرزندپروری بی‌ثبات، قوانین انضباطی سخت و ناپایدار و فقدان ارتباط مثبت با والدین، به‌عنوان عوامل خطر و پیش‌بینی‌کننده رفتار پرخاشگرانه در نظر گرفته می‌شوند (عباسی، عسگری و مهرابی، ۱۳۹۴). از سوی دیگر، دانش‌آموزانی که والدین‌شان به شیوه اقتدار منطقی با آن‌ها رفتار می‌کنند احتمال بروز رفتارهای پرخطر و بزهکارانه در آن‌ها بسیار کم بوده است. در واقع، خانواده و والدین با تربیت مناسب فرزندان و شکل‌دهی رفتار آن‌ها می‌توانند بروز رفتارهای پرخاشگرانه و قلدری را کاهش دهند (حسینی‌دولت‌آبادی، سعادت و قاسمی‌جوینه، ۱۳۹۲).

خانواده یکی از عوامل اصلی شکل‌گیری شخصیت کودک و پایه اساسی رشد فردی و پایه اساسی بنای شخصیت آدمی است (نوابخش و فتحی، ۱۳۹۰). شخصیت‌الگوهای ثابت و پایداری است که در طول زمان و در تعامل با اطرافیان به‌ویژه خانواده و هم‌سالان تکامل می‌یابد و با توجه به آن می‌توان رفتار افراد را پیش‌بینی کرد. هانس آیزنک^۳ ۱۹۷۵ در طبقه‌بندی خود از شخصیت، سه عامل برون‌گرایی، روان‌رنجوری و روان‌پریشی^۴ را مطرح کرد. بر اساس نظریه وی برون‌گرایان عمدتاً

-
1. bullying
 2. Bronfenbrenner
 3. Hans Eysenck
 4. extraversion, neuroticism & psychotism

با صفت‌های معاشرتی و تکانش‌گری و درون‌گرایان به‌صورت نافع‌ال و غیر معاشرتی توصیف می‌شوند. افراد روان‌رنجور اغلب واکنش‌های هیجانی مفرط نشان می‌دهند و افرادی که در عامل روان‌پریشی نمره بالایی می‌گیرند، معمولاً خودمحور، متخاصم و پرخاش‌گردد، در دوست‌یابی مشکل دارند و به‌سمت تبه‌کاری کشیده می‌شوند (فیست، فیست و رابرتس^۱، ۱۳۹۴). با این تفسیرها، ممکن است بتوان با بررسی شخصیت افراد برای رشد هرچه بهتر افراد در جامعه برنامه‌ریزی و از بروز اتفاق‌های ناخوشایند جلوگیری کرد. پذیرش والدین، درگیری و حمایت آن‌ها از خودمختاری کودکان نقش مهمی در خودکارآمدی کودکان دارد و این نیز به‌نوبه خود به فرد در تعدیل رفتارهای متناسب با شرایط محیطی و تغییرات بیرونی و درونی به وی کمک می‌کند (خرازی و کارشکی، ۱۳۸۸) ساختار منش فردی علاوه بر ارتباط با ساختار روانی فرد، با نهادهای اجتماعی در ارتباط است و عادت‌ها و خلق و خویی را که متناسب با نیازهای نهادهای اجتماعی و نقش فرد است کسب می‌کند (عابدینی، ۱۳۸۷). بر این اساس محیط می‌تواند در شخصیت دانش‌آموزان مؤثر باشد و به‌این ترتیب می‌تواند منجر به بروز رفتارهای جامعه‌پسند یا ناهنجار شود. در یافته‌های برخی از پژوهش‌ها میزان قلدری در میان پسرها و دخترها برابر گزارش شده (وانگ، اینوتی و لوک، ۲۰۱۲)، اما در برخی دیگر به بیش‌تر بودن این پدیده در میان پسرها، اشاره شده است. همچنین یافته‌های پژوهشی اشاره به این نکته دارند که با افزایش سن، قلدری کاهش می‌یابد (روتون، هید، کلینبرگ و استاینفیلد، ۲۰۱۳).

جدای از نقش اثبات‌شده عوامل زمینه‌ای مانند جنس و عوامل وراثتی (لی و کیم، ۲۰۱۱)، وجود یک سری از عوامل تشدیدکننده مانند محیط ناامن و پرتنش خانواده و مدرسه (تسای، چن، چن، هسیائو و چن، ۲۰۱۱)، در ارتکاب رفتار قلدری نقش دارند. از طرفی عواملی مانند حمایت اجتماعی از طرف خانواده و اطرافیان می‌تواند نقش محافظت‌کننده و بازدارنده در بروز قلدری داشته باشد (سیدز، هارکنز و کوپلتی، ۲۰۱۰). قلدری در میان دانش‌آموزان سراسر جهان پدیده‌ای شایع است. پژوهش‌های مختلف درگیری ۹ تا ۵۴ درصدی جوان‌ها با این معضل را نشان می‌دهد (وندربیلت و آگوستین، ۲۰۱۰). با توجه به ویژگی‌ها و شرایط مختلف، پدیده قلدری می‌تواند نتایج منفی متفاوتی مانند اضطراب و احتمال ابتلا به بیماری‌های روانی (وان‌هریک^۲، ۲۰۰۶، نقل از روتون، هید، کلینبرگ و استاینفیلد، ۲۰۱۱)، افت تحصیلی و حتی خودکشی را نیز به‌دنبال داشته باشد (کلومک، کلینمن، آلتشولر، مارکو، آماکاوا و مادالین، ۲۰۱۳) و نیز با ایجاد مشکلات روان‌شناختی موجب تداخل در ارتباطات میان‌فردی شود (جاکوبسون، ماهلین‌کمپ، میلر و ترنر، ۲۰۰۸).

1. Feist, Feist & Roberts
2. Vanhorick

قلدری در دوره دبستان شروع و در دوران متوسطه اول تشدید می‌شود اما از کلاس نهم به بعد روند کاهشی دارد، لازم به ذکر است که اوج قلدری در پایه‌های ششم تا هشتم است (بیرامی و علایی، ۱۳۹۲) پس مناسب‌ترین سن و دوره برای مطالعه و بررسی این پدیده دوره متوسطه اول و سنین نوجوانی است. همچنین بی‌اثر بودن سیاست‌های مدرسه برای مقابله با قلدری (ستوریر، کیسی و هارنکول، ۲۰۱۷) نیز عاملی برای شیوع هرچه بیش‌تر این پدیده است. توجه به این نکته که ادامه این روند پیش‌زمینه‌ای برای خشونت‌های مدرسه‌ای شدیدتر و تهدید سلامت و آینده دانش‌آموزان است، اهمیت توجه ویژه صاحب‌نظران حوزه علوم تربیتی و روان‌شناسی را در جهت رفع این مشکل می‌طلبد. با توجه به این‌که لازمه ارائه هر راهکاری برای رفع مشکل یافتن علل و موارد مرتبط با آن مشکل است؛ بنابراین پژوهش حاضر با درک اهمیت وجود خلاء پژوهشی، مشاهده‌های مکرر در مدارس و مراجعه و شکایت دانش‌آموزان قربانی، در میان دانش‌آموزان دوره اول متوسطه شهرستان کامیاران در سال تحصیلی ۹۳-۱۳۹۲، برای تبیین الگوی ساختاری رفتار قلدری بر اساس متغیرهای ادراک‌های محیط خانوادگی و ویژگی‌های شخصیتی جهت پاسخ به سؤال زیر انجام شد.

۱. آیا الگوی مفهومی پژوهش که در آن ادراک‌های محیط خانوادگی و ویژگی‌های شخصیتی در قالب یک الگو رفتار قلدری را پیش‌بینی می‌کنند، با داده‌های گردآوری‌شده برازش دارد؟
۲. کدام‌یک از مولفه‌های ادراک‌های محیط خانوادگی با رفتار قلدری رابطه منفی دارد؟
۳. کدام‌یک از ویژگی‌های شخصیتی با رفتار قلدری رابطه مثبت دارد؟

روش

روش این پژوهش توصیفی از نوع همبستگی و متغیر قلدری به‌عنوان متغیر ملاک و متغیرهای ادراک‌های محیط خانوادگی و ویژگی‌های شخصیتی به‌عنوان متغیرهای پیش‌بین بود. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی دانش‌آموزان دوره اول متوسطه شهرستان کامیاران در سال تحصیلی ۹۳-۱۳۹۲؛ به‌تعداد ۱۱۱۷ نفر پسر و تعداد ۱۰۱۱ نفر دختر درکل ۲۱۲۸ نفر، بر اساس آمار اداره آموزش و پرورش شهرستان کامیاران بود. از میان ۲۹ مدرسه دوره اول متوسطه در شهرستان کامیاران ۹ مدرسه به‌روش تصادفی طبقه‌ای با انتساب متناسب انتخاب و تعداد نمونه بر اساس فرمول کوکران^۱ برابر ۳۲۳ نفر به‌دست آمد.

$$n = \frac{t^2 \times p \times (1-p)N}{d^2 \times (N-1) + t^2 \times p \times (1-p)}$$

N: = تعداد جامعه، d: = میزان خطا، p: = احتمال موفقیت و t: = خطا

$$n = \frac{1/91^2 \times 0.5 \times (1-0.5) \times 2128}{0.05^2 \times (2128-1) + 1/91^2 \times 0.5 \times (1-0.5)} = 323$$

1. Cochran

به دلیل مقابله با افت آزمودنی‌ها ۳۳۰ نفر شامل ۱۴۴ دانش‌آموز دختر ۱۸۶ دانش‌آموز پسر به عنوان نمونه انتخاب شد؛ که ۱۶۲ دانش‌آموز در پایه هفتم و ۱۶۸ دانش‌آموز پایه نهم بودند. معیارهای ورود آزمودنی‌ها تحصیل دانش‌آموز در سال اول متوسطه، رضایت آگاهانه از شرکت در پژوهش و زندگی مشترک با والدین، و معیارهای خروج شامل مشکلات جسمی و روانی بارز، مصرف داروهای روانپزشکی، کسب نمره بالاتر از ۱۰ (۵۰ درصد) در خرده‌مقیاس دروغ‌سنجی^۱ پرسشنامه ویژگی‌های شخصیتی بود.

ابزار پژوهش

۱. پرسشنامه ادراک‌های محیط خانوادگی^۲. این پرسشنامه ۴۲ سؤالی توسط گرولینک، دسای و ریان^۳ در سال ۱۹۹۷ تدوین شده و دارای شش خرده‌مقیاس است. آزمودنی‌ها بر اساس لیکرت هفت درجه‌ای از ۱= اصلاً در مورد من درست نیست، تا ۷= کاملاً در مورد من درست است؛ میزان موافقت یا مخالفت خود را با هر گویه گزارش می‌کنند. خرده‌مقیاس درگیری مادر با آلفای ۰/۸۲ با سوال‌های ۳، ۶، ۱۲، ۱۴ و ۱۷ سنجش و سوال‌های ۶، ۱۲ و ۱۴ معکوس نمره‌گذاری می‌شود. خرده‌مقیاس درگیری پدر با آلفای ۰/۸۸ با سوال‌های ۲۳، ۲۶، ۳۱، ۳۴ و ۳۷ سنجش و سوال‌های ۲۶، ۳۱ و ۳۴ معکوس نمره‌گذاری می‌شود. خرده‌مقیاس حمایت از خودمختاری مادر با آلفای ۰/۸۷ با سوال‌های ۱، ۲، ۵، ۸، ۱۰، ۱۳، ۱۶، ۱۸ و ۲۰ سنجش و سوال‌های ۲ و ۱۳ معکوس نمره‌گذاری می‌شود. خرده‌مقیاس حمایت از خودمختاری پدر با آلفای ۰/۹۳ با سوال‌های ۲۱، ۲۲، ۲۵، ۲۸، ۳۰، ۳۳، ۳۶، ۳۸، ۴۰ سنجش و سوال‌های ۲۲، ۳۳ و ۴۰ معکوس نمره‌گذاری می‌شود. خرده‌مقیاس گرمی مادر با آلفای ۰/۸۴ با سوال‌های ۴، ۷، ۹، ۱۲، ۱۵ و ۱۹ سنجش و سوال‌های ۱۲ و ۱۹ معکوس نمره‌گذاری می‌شود. خرده‌مقیاس گرمی پدر با آلفای ۰/۹۳ با سوال‌های ۲۴، ۲۷، ۲۹، ۳۲، ۳۵ و ۳۹ سنجش و سوال‌های ۳۲ و ۳۹ معکوس نمره‌گذاری می‌شود. قابلیت اعتماد این مقیاس با محاسبه آلفای کرونباخ بین ۰/۸۲ تا ۰/۹۳ گزارش شده است (کارشکی، خرازی، اژه‌ای و قاضی طباطبایی، ۱۳۸۸). در تحلیل عاملی اکتشافی انجام‌شده توسط خرازی و کارشکی (۱۳۸۸) دو گویه به علت بار عاملی پایین حذف شد و در نهایت ۴۰ گویه باقی ماند. در پرسشنامه مذکور سؤال ۱ تا ۲۱ برای مادر و دقیقاً همین ۲۱ سؤال در قالب سوال‌های ۲۲-۴۲ برای پدر تکرار می‌شود. میزان آلفای کرونباخ در پژوهش حاضر برای مقیاس گرمی پدر ۰/۸۵، گرمی مادر

1. lie

2. perception of parent environments

3. Grolnick, Deci & Ryan

۰/۷۹، درگیری مادر ۰/۷۷، درگیری پدر ۰/۸۱، حمایت مادر ۰/۸۰، حمایت پدر ۰/۸۴ و برای کل پرسشنامه ۰/۸۰ به‌دست آمد.

۲. پرسشنامه ویژگی‌های شخصیتی^۱: این آزمون ۸۰ گویه‌ای توسط آیزنک و آیزنک در سال ۱۹۷۵ ساخته شد. آزمودنی‌ها به‌صورت بله/خیر موافقت یا مخالفت خود را با هر سوال مشخص می‌کنند. مولفه‌های این آزمون شامل دروغ‌سنجی سوال‌های ۴، ۸، ۱۱، ۱۶، ۲۴، ۲۷، ۳۱، ۳۵، ۴۰، ۴۳، ۴۷، ۵۱، ۵۵، ۶۰، ۶۴، ۶۹، ۷۲، ۷۴ و ۷۷؛ روان‌پریشی سوال‌های ۳، ۷، ۱۲، ۱۵، ۱۹، ۲۳، ۳۰، ۳۲، ۳۶، ۳۹، ۴۲، ۴۶، ۵۰، ۵۴، ۵۷ و ۶۳؛ روان‌رنجوری سوال‌های ۲، ۶، ۱۰، ۱۴، ۱۸، ۲۲، ۲۶، ۲۹، ۳۴، ۳۸، ۴۵، ۴۹، ۵۳، ۵۹، ۶۲، ۶۶، ۶۸، ۷۱، ۷۶ و ۷۹ و برون‌گرایی سوال‌های ۱، ۵، ۹، ۱۳، ۱۷، ۲۱، ۲۵، ۲۸، ۳۳، ۳۷، ۴۱، ۴۴، ۴۸، ۵۲، ۵۶، ۵۸، ۶۱، ۶۵، ۶۷، ۷۰، ۷۳، ۷۵، ۷۸ و ۸۰ است. انحراف معیار و میانگین مقیاس‌ها به‌ترتیب برای دروغ‌سنجی برابر ۴/۲۰ و ۸/۹۳، روان‌پریشی‌گرایی برابر ۳/۱۱ و ۴/۳۹، برای روان‌رنجوری برابر ۴/۴۳ و ۱۱/۵۰ و برای برون‌گرایی برابر ۳/۸۲ و ۱۶/۰۲ است. ضریب اعتبار درونی (آلفای کرونباخ) این پرسشنامه برای مردان ۰/۷۸ = روان‌پریشی، ۰/۹۰ = برون‌گرایی، ۰/۸۸ = روان‌رنجوری و ۰/۸۲ = دروغ‌سنج و برای زن‌ها ۰/۷۶ = روان‌پریشی، ۰/۸۵ = برون‌گرایی، ۰/۸۵ = روان‌رنجوری و ۰/۷۹ = دروغ‌سنج به‌دست آمده است (فتحی‌آشتیانی، ۱۳۸۸). در این پژوهش با استفاده از نمره‌گذاری منفی و با توجه به دوقطبی بودن صفت‌ها به‌جای برون‌گرایی از درون‌گرایی به‌خاطر همبستگی بیش‌تر با رفتار قلدری استفاده شده است. قابلیت اعتماد مقیاس‌های چهارگانه شخصیت در پژوهش حاضر برحسب ضریب آلفای کرونباخ برای مقیاس دروغ‌سنجی برابر ۰/۷۹، مقیاس روان‌پریشی‌گرایی برابر ۰/۷۵، مقیاس روان‌رنجوری برابر ۰/۷۷ و برای مقیاس برون‌گرایی برابر ۰/۷۱ و برای مقیاس ویژگی‌های شخصیتی برابر ۰/۷۰ به‌دست آمد.

۳. پرسشنامه قلدری^۲: این پرسشنامه ۳۹ سؤالی توسط الویس^۳ در سال ۱۹۹۶ ساخته شده و دارای دو خرده‌مقیاس در مقیاس لیکرت از هیچ، یک، دو یا سه، چهار یا پنج و بیش از ۶ بار است. خرده‌مقیاس قربانی با سوال‌های ۳ تا ۲۳ و خرده‌مقیاس قلدری با سوال‌های ۲۴ تا ۴۰ سنجش می‌شود. روایی و پایایی این پرسشنامه از طریق همبستگی درونی ۰/۸۰ و ۰/۹۰ گزارش شده است (نادری، ۱۳۹۲). در ایران نیز روایی و پایایی این پرسشنامه برای خرده‌مقیاس قربانی ۰/۶۵ و ۰/۷۴ و برای خرده‌مقیاس قلدری ۰/۷۴ و ۰/۷۸ گزارش شده است (شهریارفر، ۱۳۸۹). در پژوهش حاضر

1. personality characteristics
2. bullying scale
3. Olweus

نیز ضریب آلفای کرونباخ برای خرده‌مقیاس قلدری ۰/۸۴ و برای خرده‌مقیاس قربانی ۰/۷۵ محاسبه شد.

شیوه اجرا. پس از صدور معرفی‌نامه جهت انجام پژوهش از سوی دانشگاه و انجام مراحل قانونی، به آموزش و پرورش استان کردستان مراجعه و شهرستان محل انجام پژوهش مشخص و آمار و اطلاعات لازم گردآوری شد. پس از نمونه‌گیری در اردیبهشت ماه سال ۱۳۹۳ به مدارس منتخب مراجعه و بعد از توضیح‌های مقدماتی و ارائه اطلاعات اولیه در باره اهداف پژوهش و موازین اخلاقی مانند اطمینان بخشی در مورد رازداری و محرمانه بودن اطلاعات دانش‌آموزان پرسشنامه‌ها در کلاس‌های درس بین دانش‌آموزان توزیع هر پرسشنامه در یک ساعت و نیم توسط دانش‌آموزان تکمیل شد. به‌منظور تحلیل داده‌ها از آزمون همبستگی و الگوسازی معادله ساختاری استفاده شد. تعداد ۳ نفر به‌علت پرت بودن نمره‌ها و ۲ نفر به‌دلیل کسب بیش‌تر از ۱۰ نمره (۵۰ درصد) در مقیاس دروغ‌سنج از فرایند تحلیل حذف شد.

یافته‌ها

۴۹/۱ درصد دانش‌آموزان در پایه هفتم و ۵۱/۹ درصد دانش‌آموزان در پایه نهم مشغول به تحصیل بودند. ۴۳/۶ درصد دانش‌آموزان دختر و ۵۶/۴ درصد آن‌ها پسر بودند و به‌طور کلی میانگین سن دانش‌آموزان ۱۳/۶۱ با انحراف معیار ۰/۵ بود. ۱۸/۸ درصد دانش‌آموزان روستایی و ۸۱/۲ درصد آن‌ها در مدارس شهری مشغول به تحصیل بودند.

جدول ۱. میانگین، انحراف معیار، کجی و کشیدگی متغیرهای پژوهش در افراد نمونه

متغیر	میانگین	انحراف معیار	کجی	کشیدگی	آماره دوربین-واتسون
قلدری	۱۶/۷۴	۷/۵۱	۰/۲۱	۰/۲۹	
ادراک‌های محیط خانوادگی	۱۷۴/۵۰	۲۴/۰۵	۰/۱۷	۰/۲۰	۱/۸۷
ویژگی‌های شخصیتی	۸/۳۹	۳/۹۳	۰/۲۵	۰/۲۷	

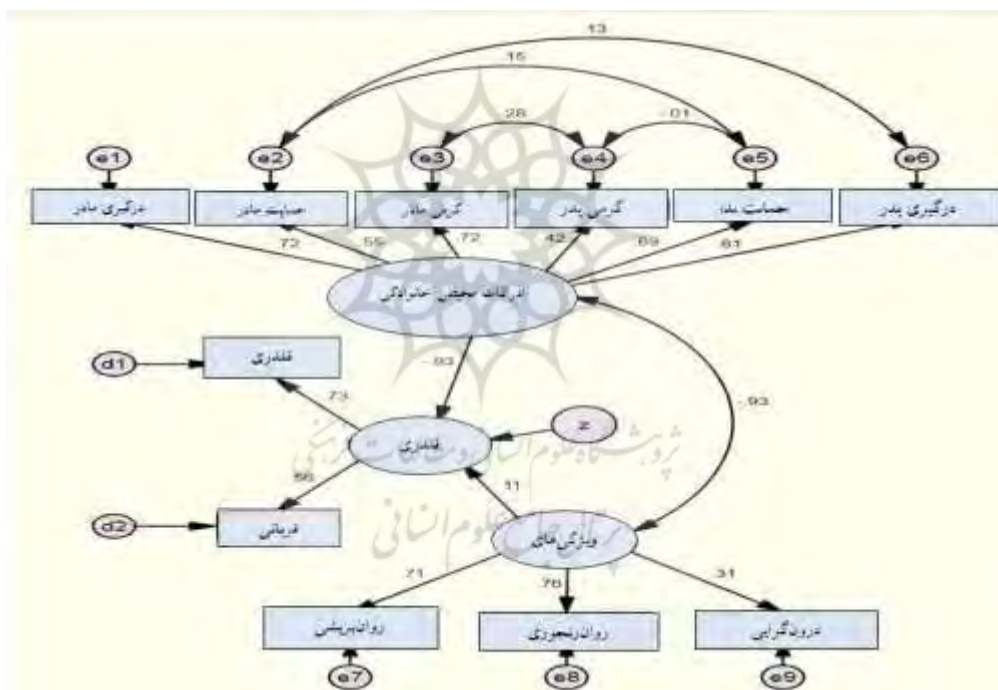
جدول ۱ نشان می‌دهد انحراف معیار ادراک‌های محیط خانوادگی از دو متغیر دیگر بیش‌تر و در نتیجه میزان پراکندگی دانش‌آموزان با توجه به این متغیر از دو متغیر دیگر بیش‌تر است و مقدار کجی و کشیدگی نشان می‌دهد مفروضه توزیع طبیعی داده‌ها برقرار است. آماره دوربین-واتسون نیز نشان‌دهنده عدم ارتباط نمره‌های خطای متغیرهای مستقل با یک‌دیگر است.

جدول ۲. ماتریس همبستگی قلدری، ادراک‌های محیط خانوادگی و ویژگی‌های شخصیتی

متغیر	قلدری	قربانی	ادراک‌های محیط خانوادگی	ویژگی‌های شخصیتی
قلدری	۱			
قربانی	۰/۳۲**	۱		
ادراک محیط خانوادگی	-۰/۶۲**	-۰/۴۹**	۱	
ویژگی‌های شخصیتی	۰/۵۲**	۰/۴۳**	-۰/۵۸**	۱

* $P < 0.05$ ** $P < 0.01$

جدول ۲ نشان می‌دهد رابطه میان قلدری با متغیرهای قربانی، ادراک‌های محیط خانوادگی و ویژگی‌های شخصیتی معنادار است ($P=0.01$). در این میان طبق ملاک کوهن^۱ ۱۹۶۰، ادراک‌های محیط خانوادگی بیش‌ترین شدت رابطه و قربانی کم‌ترین شدت رابطه را دارد و همبستگی میان ویژگی‌های شخصیتی و قلدری دارای شدت متوسط است.

شکل ۱. الگوی معادله ساختاری جهت تبیین قلدری

1. Cohen

شکل ۱ نشان می‌دهد ضریب اثر ادراک‌های محیط خانوادگی بر قلدری ۰/۹۳- و ضریب اثر ویژگی‌های شخصیتی بر قلدری ۰/۱۱ است. درگیری و گرمی مادر با مقدار آماره ۰/۷۲ بیش‌ترین ضریب اثر و گرمی پدر با مقدار آماره ۰/۴۲ کم‌ترین مقدار آماره را در میان مولفه‌های ادراک‌های محیط خانوادگی؛ و نیز مؤلفه روان‌رنجوری با مقدار آماره ۰/۷۶ بیش‌ترین ضریب اثر و مؤلفه درون‌گرایی با مقدار آماره ۰/۳۲ کم‌ترین ضریب اثر را در میان مولفه‌های ویژگی‌های شخصیتی به‌خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۳. شاخص‌های برازندگی در الگوی معادله ساختاری جهت تبیین قلدری بر اساس

ویژگی‌های شخصیتی و ادراک‌های محیط خانوادگی

شاخص	نام شاخص	دامنه قابل قبول	مقدار شاخص
مطلق	χ^2	هرچه به صفر نزدیک‌تر بهتر	۴۲/۶۶
تطبیقی	ریشه میانگین مربعات باقیمانده ^۱ توکر-لوئیس ^۲ برازش تطبیقی ^۳	وابسته به حجم نمونه (هرچه به صفر نزدیک‌تر بهتر) ۰/۹۰ - ۱ ۰/۹۰ - ۱	۰/۳۱ ۰/۹۹ ۰/۹۹
مقتصد	برازش تطبیقی مقتصد ^۴ ریشه میانگین مربعات خطای برآورد ^۵	۰/۵۰ - ۱ ۰ - ۰/۰۵	۰/۶۷ ۰/۰۲

* $P < 0.05$ ** $P < 0.01$

جدول ۳ نشان می‌دهد شاخص کای اسکوئر که عمومی‌ترین شاخص برازش در الگوسازی معادله ساختاری است معنادار نیست ($P = 0.07$)؛ که نشان از برازندگی مناسب الگو دارد. همچنین مقدار شاخص‌های تطبیقی نیز بیش‌تر از ۰/۹۵ به‌دست آمده‌اند و به‌علاوه مقادیر به‌دست آمده در شاخص‌های مقتصد نیز (۰/۶۷ و ۰/۰۲) در دامنه قابل قبول قرار گرفته‌اند و در مجموع جدول ۳ برازش مناسب الگو را نشان می‌دهند.

جدول ۴. ضرایب اثر ویژگی‌های شخصیتی و ادراک‌های محیط خانوادگی بر رفتار قلدری

متغیر پیش‌بین	متغیر ملاک	قلدری	مقدار β	R^2
ادراک‌های محیط خانوادگی	قلدری	-۰/۹۳	۰/۹۸**	۰/۷۲**
ویژگی‌های شخصیتی	قلدری	۰/۱۱	۰/۲۸**	

* $P < 0.05$ ** $P < 0.01$

1. root mean square residual
2. Tucker-Lewis
3. comparative fit
4. parsimonious comparative fit
5. root mean squared error of approximation

جدول ۴ نشان می‌دهد ضریب اثر ادراک‌های محیط خانوادگی به شکل منفی ($P=0/001$)، ضریب اثر ویژگی‌های شخصیتی به شکل مثبت ($P=0/001$) و هر دو متغیر می‌توانند به شکل معناداری ۷۴ درصد واریانس رفتار قلدری را تبیین کنند ($P=0/002$) است. از این رو نتیجه می‌شود ادراک‌های مثبت نوجوانان از محیط خانوادگی باعث کاهش رفتارهای قلدرانه و افزایش روان‌پریشی و روان‌رنجوری باعث افزایش رفتارهای قلدرانه می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش نشان داد که همبستگی میان ادراک‌های محیط خانوادگی با رفتار قلدری منفی و معنادار است. این یافته با یافته‌های بیرامی و علایی (۱۳۹۲) که دریافتند گرمی در تعامل والد-فرزندی از احتمال بروز قلدری می‌کاهد و دنون (۲۰۱۰) که نشان داد درگیری خانواده به مسائل مدرسه کودکان در برابر رفتارهای پرخاشگرانه نوجوانان عامل حمایتی و بازدارنده دارد و همچنین با نتیجه پژوهش رستمی‌نژاد و شوکتی‌راد (۱۳۹۵) که دریافتند اتخاذ سبک‌های فرزندپروری مناسب برای افزایش سازگاری اجتماعی فرزندان‌شان ضروری است، هم‌سو است. در تبیین این یافته می‌توان گفت رفتارهای استبدادی و تحقیر و طرد کردن فرزندان، پرخاشگری را در آن‌ها دامن می‌زند (جاودان، ۱۳۹۳) همچنین شواهدی وجود دارد که رفتارهای فرزندپروری مثبت می‌تواند به عنوان عامل حمایتی در کودکان و توانایی تنظیم هیجان و کاهش ناسازگاری آن‌ها عمل کند (عسگرپور، کربلایی محمدمیگونی و تقی‌لو، ۱۳۹۴).

همچنین یافته‌های پژوهش نشان داد ارتباط بین ویژگی‌های شخصیتی و رفتار قلدری مثبت و معنادار است. این نتیجه با نتایج حاصل از پژوهش‌های بوک، ولک و هاسکر (۲۰۱۲) که نشان دادند قلدری با ویژگی‌های شخصیتی ارتباط دارد و یافته‌های زاده‌محمدی، احمدآبادی و ملکی (۱۳۹۰) و پژوهش رحیمی، عباسی و کشت‌کارقلاتی (۱۳۹۳) که دریافتند رابطه بین روان‌رنجوری و گرایش به خشونت و پرخاشگری مثبت است، هم‌سو است. پژوهش‌ها نشان می‌دهند نوجوانان بزهکار به‌طور معناداری روان‌رنجورتر و روان‌پریش‌تر از نوجوانان عادی هستند و نوجوانان عادی نیز برون‌گراتر از نوجوانان بزهکارند (احمدی و کونانی، ۱۳۸۹). بنابراین می‌توان گفت فردی که به‌سطح مناسبی از رشد شخصیتی نرسیده باشد در برقراری ارتباط مؤثر با دیگران دچار مشکل می‌شود و در نتیجه پایین بودن تعداد و کیفیت پیوندهای اجتماعی رفتارهای ناهنجار فرد افزایش می‌یابد (رضایی‌شریف، ۱۳۹۱).

نتایج حاصل از تحلیل الگوی ساختاری رفتار قلدری برآزش مناسب الگو را در سطح همه شاخص‌های برآزش نشان داد همچنین متغیرهای ادراک‌های محیط خانوادگی و ویژگی‌های شخصیتی توانستند واریانس رفتار قلدری به‌طور معناداری تبیین کنند. نتایج حاصل با نتیجه

پژوهش‌های علی‌وردی‌نیا، شارع‌پور و ورمزیار (۱۳۸۷) که دریافتند سرمایه‌های اجتماعی خانواده‌ها و صمیمیت افراد با بزهکاری رابطه دارد و حیدری و فولادی (۱۳۹۰) که به این نتیجه دست یافتند شیوه‌های فرزندپروری با بزهکاری و خشم رابطه دارد، هم‌سو است. بخش بزرگی از ویژگی‌های شخصیتی فرزندان در خانه و در تعامل با افراد خانواده شکل می‌گیرد. به‌علاوه پژوهش‌ها ارتباط مثبت بین روان‌رنجوری و شیوه‌های فرزندپروری بی‌ثبات را نشان داده‌اند و بر آن تاکید دارند (دانش، کاکاوند، سلیمی‌نیا، سابقی و سهیمی، ۱۳۹۳). پژوهش‌های متعددی صمیمیت خانوادگی را مایه آرامش و کاهش رفتارهای ناسازگارانه فرزندان قلمداد کرده‌اند. خانواده‌ها از راه‌های مختلف می‌توانند بر رفتار و هیجان‌های فرزندان خود تأثیرگذار باشند (بیرامی و علائی، ۱۳۹۲). از طرفی نقش خانواده در شکل‌گیری شخصیت فرزندان انکار نشدنی است. به‌عبارتی با اهمیت دادن و توجه بیش‌تر به کانون خانواده و نیز پیروی از شیوه‌های مناسب فرزندپروری و نیز با برقراری پیوندهای قوی دانش‌آموزان با والدین، می‌توان از قلدری و بزهکاری آن‌ها کاست (رضایی‌شریف، ۱۳۹۱). همچنین لازم است بر اساس نتایج به‌دست آمده از تحلیل الگوی ساختاری پژوهش حاضر، والدین با برقراری ارتباط مناسب و صمیمی با فرزندان خود به پیگیری علایق، مسائل و مشکلات آن‌ها و حمایت از فعالیت‌هایشان بپردازند. والدین و معلم‌ها می‌توانند با شناسایی روحیه و ترجیح‌های آن‌ها رابطه گرم و صمیمانه‌ای با دانش‌آموزان بنا کنند و جهت درک بیش‌تر رفتارهای آن‌ها اطلاعات خود را از ویژگی‌های نوجوانان و چگونگی برخورد مناسب با آن‌ها افزایش دهند. با توجه به این که در کشور ما اقوام مختلفی با آداب و رسوم و خرده فرهنگ‌های متفاوت زندگی می‌کنند و پژوهش حاضر در استان کردستان انجام شده است در تعمیم نتایج این پژوهش به سایر مناطق باید احتیاط کرد. پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های دیگر سایر اقوام و عوامل مؤثر و مرتبط با رفتار قلدری دانش‌آموزان مانند تأثیر گروه هم‌سال و طبقه اقتصادی و اجتماعی خانواده بررسی و نیز از دیگر ابزارهای پژوهشی از قبیل مصاحبه، مشاهده و جز آت در جمع‌آوری داده‌های مربوط به متغیرها استفاده شود.

سپاسگزاری

لازم است از زحمات و همکاری مسئولان محترم دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، اداره کل آموزش و پرورش استان کردستان، مدیریت آموزش و پرورش شهرستان کامیاران، کلیه معلمان گرامی و دانش‌آموزان عزیز دوره اول متوسطه شهرستان کامیاران قدردانی شود. این مقاله برگرفته از پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد است.

منابع

- احمدی، حبیب، و کونانی، سلمان. (۱۳۸۹). اوصاف و ویژگی‌های شخصیتی نوجوانان بزهکار. *مجله تعالی حقوق*، ۲(۳): ۹۹-۱۱۵.
- احمدی، سید احمد. (۱۳۸۷). *روان‌شناسی نوجوانی و جوانی*. اصفهان: انتشارات مشعل.
- بیرامی، منصور، و علایی، پروانه. (۱۳۹۲). قلدری در مدارس راهنمایی دخترانه: نقش شیوه‌های فرزندپروری و ادراک از محیط عاطفی خانواده. *مجله روان‌شناسی مدرسه*، ۲(۳ پایایی ۷): ۵۶-۳۸.
- جاودان، موسی. (۱۳۹۳). رابطه خودبازبینی، جو عاطفی خانواده و مهارت‌های زندگی با پرخاشگری نوجوانان پسر. *فصلنامه شخصیت و تفاوت‌های فردی*، ۳(۵): ۱۴۲-۱۲۵.
- حسینی‌دولت‌آبادی، فاطمه، سعادت، سجاد، و قاسمی‌جوینه، رضا. (۱۳۹۲). رابطه بین سبک‌های فرزندپروری خودکارآمدی و نگرش به بزهکاری در دانش‌آموزان دبیرستانی. *پژوهش‌نامه حقوق کیفری*، ۴(۲): ۸۸-۶۷.
- حیدری، آرش، و فولادی، فاطمه. (۱۳۹۰). آزمون کارآمدی تئوری فشار در تبیین بزهکاری نوجوانان پسر شهر اهواز. *همایش هجوم خاموش، جهاد دانشگاهی استان لرستان*. لرستان. خرم‌آباد.
- خرازی، سید علی‌نقی، و کارشکی، حسین. (۱۳۸۸). بررسی رابطه مؤلفه‌های ادراک والدین با راهبردهای یادگیری خودتنظیمی. *تازه‌های علوم روان‌شناختی*، ۱۱(۱): ۵۵-۴۹.
- دانش، عصمت، کاکاوند، علی‌رضا، سلیمی‌نیا، علی‌رضا، سابقی، لایلا، و سهیمی، مهیاس. (۱۳۹۳). رابطه بین پنج عامل شخصیت با شیوه فرزندپروری در مادران کودکان دچار بیش‌فعالی و نقص توجه. *اندیشه‌های نوین تربیتی*، ۷(۱): ۲۵-۹.
- رحیمی، چنگیز، عباسی، پریناز، و کشت‌کارقلاتی، سارا. (۱۳۹۳). پیش‌بینی مولفه‌های مختلف پرخاشگری بر اساس پنج عامل عمده شخصیت و جنسیت در دانش‌جویان. *فصلنامه شخصیت و تفاوت‌های فردی*، ۳(۶): ۷۶-۴۹.
- رستمی‌نژاد، محمدعلی، و شوکتی‌راد، احمدرضا. (۱۳۹۵). پیش‌بینی عضویت در شبکه‌های مجازی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان بر اساس سبک‌های فرزندپروری و سازگاری. *فصلنامه روان‌شناسی کاربردی*، ۱۰(۲ پایایی ۳۸): ۲۰۸-۱۹۳.
- رضایی‌شریف، علی. (۱۳۹۱). *پیوند با مدرسه: نظریه‌ها، تحقیقات و روش‌های اندازه‌گیری*. تهران: دیار.
- زاده‌محمدی، علی، احمدآبادی، زهره، و ملکی، قیصر. (۱۳۹۰). رابطه عوامل شخصیت با گرایش به خشونت: نقش میانجی‌گر پایگاه هویت. *فصلنامه روان‌شناسی کاربردی*، ۵(۱ پایایی ۱۷): ۴۰-۲۴.
- شهریارفر، محمد. (۱۳۸۹). *هنجاریابی پرسشنامه قلدری الویس*. پایان‌نامه دکترای تخصصی، رشته پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران.
- عابدینی، زین‌العابدین. (۱۳۸۷). ویژگی‌های شخصیتی مجرمین خطرناک. *مجله کارگاه*، ۲(۳): ۱۰۷-۹۴.

عباسی، سمیرا، عسگری، زهره، و مهرابی، طیبه. (۱۳۹۴). بررسی ارتباط سبک فرزندپروری زنان شاغل در مراکز درمانی با اضطراب، گوشه‌گیری و پرخاشگری کودکان پیش دبستانی. پژوهش پرستاری، ۱۰(۲) پیاپی ۳۷: ۶۳-۷۱.

عسگریپور، فاطمه، کربلایی‌محمدمیگونی، احمد، و تقی‌لو، صادق. (۱۳۹۴). نقش واسطه‌ای آسیب کودکی در رابطه بین سبک‌های فرزندپروری و تنظیم شناختی انطباقی هیجان در کودکان کار. فصلنامه روان‌شناسی کاربردی، ۹(۱) پیاپی ۳۳: ۱۰۳-۱۲۱.

علی‌وردی‌نیا، اکبر، شارع‌پور، محمود، و ورمزیار، مهدی. (۱۳۸۷). سرمایه اجتماعی خانواده و بزهکاری. پژوهش زنان، ۶(۲): ۱۰۷-۱۳۲.

عیسی‌زادگان، علی، امیری، سهراب، و حافظ‌نیا، محمد. (۱۳۹۴). مقایسه سبک‌های فرزندپروری و آسیب‌های روانی در دختران فراری و عادی. فصلنامه روان‌شناسی کاربردی، ۹(۲): ۶۳-۴۳. فتحی‌آشتیانی، علی. (۱۳۸۸). آزمون‌های روان‌شناختی-ارزشیابی شخصیت و سلامت روان. تهران: انتشارات بعثت.

فیست، جس، فیست، گریگوری، جی، و رابرتس، تامی آن. (۱۳۹۴). نظریه‌های شخصیت. ترجمه یحیی سیدمحمدی. نشر روان. (تاریخ انتشار به‌زبان اصلی، ۲۰۱۳).

کارشکی، حسین، خرازی، علی‌نقی، اژه‌ای، جواد، و قاضی‌طباطبایی، سیدمحمود. (۱۳۸۸). رابطه ادراک‌های محیط خانوادگی، باورهای انگیزشی و یادگیری خودتنظیمی: آزمون یک گروه علی. فصلنامه انجمن ایرانی روان‌شناسی، ۱۳(۲): ۱۹۰-۲۰۵.

کاکاوند، علی‌رضا، نظری، فاطمه، و مشهدی‌فراهانی، ملکه. (۱۳۹۴). رابطه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه با شیوه‌های فرزندپروری مادران و اختلال‌های بیرونی‌شده فرزندان‌شان. فصلنامه روان‌شناسی کاربردی، ۹(۲) پیاپی ۳۴: ۱۳۵-۱۱۵.

نادری، ایمان. (۱۳۹۲). اثربخشی مشاوره گروهی با رویکرد شناختی-رفتاری بر عزت نفس و تعلق به مدرسه دانش‌آموزان قربانی قلدری در مدرسه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته مشاوره، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران.

نوابخش، مهرداد، و فتحی، سروش. (۱۳۹۰). شیوه‌های فرزندپروری و سازگاری اجتماعی فرزندان. پژوهش دینی، ۶(۲) پیاپی ۲۲: ۳۳-۶۴.

Book, A. S., Volk, A. A., & Hosker, A. (2012). Adolescent bullying and personality: An adaptive approach. *Personality and Individual Differences*, 52(2): 218-223.

Donnon, T. (2010). Understanding how resiliency development influences adolescent bullying and victimization. *Canadian Journal of School Psychology*, 25(1): 101° 113.

- Jacobson, C. M., Muehlenkamp, J. J., Miller A. L., & Turner, J. B. (2008). Psychiatric impairment among adolescents engaging in different types of deliberate self-harm. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 37(2): 75-363.
- Klomek, A. B., Kleinman, M., Altschuler, E., Marrocco, M. A., Amakawa, A., & G. (2000). Self-harm, sexual abuse, and victimization during high school as risk factors for later depression and suicidality. *Journal of Adolescent Health*, 53(1): 37-42.
- Lee, H. Y. & Kim, Y. K. (2011) Gender effect of catechol-o-methyltransferase val158met polymorphism on suicidal behaviour. *Neuropsychobiology*, 63(3): 82-177.
- Postigo, S., González, R., Montoya, I., & Ordoñez, A. (2013). Theoretical proposals in bullying research: a review. *Anales De Psicología*, 29(1): 413-425.
- Rothman, C., Head, J., Klineberg, E., & Stansfeld, S. (2011). Can social support protect bullied adolescents from adverse outcomes? A prospective study on the effects of bullying on the educational achievement and mental health of adolescents at secondary schools in East London. *Journal of Adolescence*, 33(2): 579-588.
- Rothman, C., Head, J., Klineberg, E., & Stansfeld, S. (2013). Can social support protect bullied adolescents from adverse outcomes? A prospective study on the effects of bullying on the educational achievement and mental health of adolescents at secondary schools in East London. *Journal of Adolescence*, 34(1): 471-483.
- Seeds, P. M., Harkness, K. L., & Quilty, L. C. (2010). Parental maltreatment, bullying, and adolescent depression: evidence for the mediating role of perceived social support. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 39(5): 681-92.
- Storer, H. L., Casey, E. A., & Herrenkohl, T. I. (2000). Bystander interventions: The role of school-eetti i iffliiii iii llll sstttt s responses to dating violence and bullying. *Children and Youth Services Review*, 18(2): 87-95.
- Tasi, M. H., Chen, Y. H., Chen, C. D., Hsiao, C. Y., & Chien, C. H. (2011). Deliberate self-harm by Taiwanese adolescents. *Acta Paediatr*, 100(11): 117-128.
- Vanderbilt, D., & Augustyn, M. (2010). The effects of bullying. *Paediatrics and Child Health*, 20(7): 307-315.
- Wang, J., Iannotti, R. J., & Luk, J. W. (2012). Patterns of adolescent bullying behaviors: Physical, verbal, exclusion, rumor, and cyber. *Journal of School Psychology*, 50(1): 521-534.

پرسشنامه ویژگی‌های شخصیتی نوجوانان آیزنک

عبارت	بله	خیر	عبارت	بله	خیر
۱. آیا دوست دارید در یک محیط پر جنب‌وجوش و پرهیجان زندگی کنید؟	۱	۲	۴۱. آیا دوست دارید لطیفه برای دوستان‌تان تعریف کنید؟	۱	۲
۲. آیا زود عصبانی می‌شوید؟	۱	۲	۴۲. آیا گاهی دوست دارید نظم کلاس را به هم بزنید؟	۱	۲
۳. آیا از ناراحت کردن اعضای خانواده‌تان لذت می‌برید؟	۱	۲	۴۳. آیا معمولاً آشغال‌هایی را که دیگران ریخته‌اند برمی‌دارید؟	۱	۲
۴. آیا تاکنون به کسی بدی کرده‌اید؟	۱	۲	۴۴. آیا سرگرمی‌های زیادی دارید؟	۱	۲
۵. آیا سؤال کردن از یک شخص غریبه برای شما مشکل است؟	۱	۲	۴۵. آیا آدم زودرنجی هستید؟	۱	۲
۶. آیا زود حوصله‌تان سر می‌رود؟	۱	۲	۴۶. آیا دوست دارید سرپه‌سر دیگران بگذارید؟	۱	۲
۷. آیا از شوخی‌هایی که ممکن است دیگران را ناراحت کند لذت می‌برید؟	۱	۲	۴۷. آیا همیشه قبل از غذا خوردن دستان‌تان را می‌شوید؟	۱	۲
۸. آیا همیشه به تمام حرف‌های پدر و مادر خود گوش کرده‌اید؟	۱	۲	۴۸. آیا در مهمانی‌ها ترجیح می‌دهید یک‌جا بنشینید و تماشا کنید؟	۱	۲
۹. آیا دوست دارید تنها باشید و با بچه‌ها بازی نکنید؟	۱	۲	۴۹. آیا اغلب احساس می‌کنید از زندگی کردن سیر شده‌اید؟	۱	۲
۱۰. آیا شب‌ها فکرای ناراحت‌کننده نمی‌گذارند راحت بخوابید؟	۱	۲	۵۰. آیا گاهی از دیدن این‌که کسی را کتک می‌زنند لذت برده‌اید؟	۱	۲
۱۱. آیا تا به حال مقررات مدرسه را زیر پا گذاشته‌اید؟	۱	۲	۵۱. آیا هیچ‌وقت در کلاس شلوغ کرده‌اید؟	۱	۲
۱۲. آیا دوست دارید سایر بچه‌ها از شما بترسند؟	۱	۲	۵۲. آیا از انجام کارهایی که ترسناک است لذت می‌برید؟	۱	۲
۱۳. آیا آدم بانشاطی هستید؟	۱	۲	۵۳. آیا گاهی دچار بی‌قراری می‌شوید که نتوانید مدتی آرام بگیرید؟	۱	۲
۱۴. در مقایسه با دیگر بچه‌ها آیا چیزهای بیشتری شما را ناراحت می‌کند؟	۱	۲	۵۴. آیا دوستان‌تان شما را آدم یک‌دنده‌ای می‌دانند؟	۱	۲
۱۵. آیا از بریدن اندام حیوانات برای کارهای علمی لذت می‌برید؟	۱	۲	۵۵. آیا تا به حال کسی از شما ناراحت شده است؟	۱	۲
۱۶. آیا هرگز چیزی را که مال شما نبوده برای خود برداشته‌اید؟	۱	۲	۵۶. آیا دل‌تان می‌خواهد زیاد با بچه‌ها بازی کنید؟	۱	۲
۱۷. آیا دوستان زیادی دارید؟	۱	۲	۵۷. آیا همیشه برای حفظ اموال دیگران تلاش می‌کنید؟	۱	۲
۱۸. آیا تاکنون به خاطر مشکلات خودتان را آدم بدبختی احساس کرده‌اید؟	۱	۲	۵۸. آیا دوست دارید با چتر نجات از هواپیما بیرون بپرید؟	۱	۲
۱۹. آیا دوست دارید گاهی حیوانات را اذیت کنید؟	۱	۲	۵۹. وقتی اشتباه می‌کنید، آیا برای مدت طولانی به آن فکر می‌کنید؟	۱	۲
۲۰. آیا پیش‌آمده کسی شما را صدا بزند و خودتان را به نشنیدن بزنید؟	۱	۲	۶۰. آیا وقتی غذای تهیه‌شده در خانه بدمزه شده باشد بدون این‌که حرفی بزنید غذای خود را می‌خورید؟	۱	۲
۲۱. آیا دوست دارید در یک خانه قدیمی دنبال چیزی عجیب بگردید؟	۱	۲	۶۱. آیا می‌توانید با خیال راحت در یک جشن شرکت کنید و لذت ببرید؟	۱	۲
۲۲. آیا اغلب احساس می‌کنید زندگی کسل‌کننده است؟	۱	۲	۶۲. آیا بعضی وقت‌ها آرزو کرده‌اید ای‌کاش به دنیا نیامده بودید؟	۱	۲
۲۳. آیا زیاد با بچه‌ها بگو و مگو می‌کنید؟	۱	۲	۶۳. آیا برای حیواناتی که در تله افتاده‌اند دل‌سوزی می‌کنید؟	۱	۲
۲۴. آیا همیشه قبل از بازی کردن تکالیف مدرسه را انجام می‌دهید؟	۱	۲	۶۴. آیا هرگز نسبت به والدین خود بی‌ادبی کرده‌اید؟	۱	۲
۲۵. اگر چیزی که خریده‌اید عیب و نقص دارد آیا بدون این‌که خجالت بکشید، می‌توانید آن را به فروشنده پس بدهید؟	۱	۲	۶۵. بدون این‌که خجالت بکشید، آیا می‌توانید برای عده زیادی از مردم صحبت کنید؟	۱	۲

۲	۱	۶۶. آیا هنگامی که در حال انجام کاری هستید بدون این که بخواهید فکرتان دنبال چیزهای دیگر می‌رود؟	۲	۱	۲۶. آیا نگرانید که مبادا برای شما اتفاق ناراحت‌کننده‌ای پیش آید؟
۲	۱	۶۷. آیا دوست دارید روزی خلبان هواپیماهای بسیار سریع شوید؟	۲	۱	۲۷. اگر بچه‌ها حرف‌های زشت بزنند سعی می‌کنید جلوی آن‌ها را بگیرید؟
۲	۱	۶۸. آیا هنگام خواب به دلیل نگرانی نمی‌توانید به راحتی بخوابید؟	۲	۱	۲۸. آیا به آسانی می‌توانید دوستان خود را برای بازی جمع کنید؟
۲	۱	۶۹. آیا هر کسی هر کمکی از شما خواسته است کمکش کرده‌اید؟	۲	۱	۲۹. وقتی دیگران از شما عیب و ایراد می‌گیرند، آیا زود ناراحت می‌شوید؟
۲	۱	۷۰. آیا دیگران شما را یک آدم شاد می‌دانند؟	۲	۱	۳۰. اگر ببینید ماشین گریه‌ای را زیر می‌گیرد، آیا خیلی ناراحت می‌شوید؟
۲	۱	۷۱. آیا اغلب احساس تنهایی می‌کنید؟	۲	۱	۳۱. آیا تا به حال حتی به شوخی دروغ گفته‌اید؟
۲	۱	۷۲. آیا همیشه از خوراکی‌های خود به دوستان‌تان می‌دهید؟	۲	۱	۳۲. آیا دوست دارید صحنه اعدام شدن کسی را ببینید؟
۲	۱	۷۳. آیا گردش رفتن را خیلی دوست دارید؟	۲	۱	۳۳. آیا دوست دارید روزی رام‌کننده حیوانات وحشی شوید؟
۲	۱	۷۴. آیا تاکنون در بازی برای این که برنده شوید تقلب کرده‌اید؟	۲	۱	۳۴. آیا غالباً بدون دلیل خاصی احساس خستگی می‌کنید؟
۲	۱	۷۵. آیا دوست دارید درون استخر یا دریا شیرجه بروید؟	۲	۱	۳۵. آیا تا به حال به هر قولی که داده‌اید عمل کرده‌اید؟
۲	۱	۷۶. آیا گاهی بدون دلیل خیلی خوشحال هستید و گاهی ناراحت؟	۲	۱	۳۶. آیا از اذیت کردن بچه‌ها کمی لذت می‌برید؟
۲	۱	۷۷. آیا اگر ظرف آشغال نباشد کاغذها را روی زمین می‌ریزید؟	۲	۱	۳۷. معمولاً وقتی با کسی دوست می‌شوید، آیا اول شما با او حرف می‌زنید؟
۲	۱	۷۸. آیا در زندگی باید خوش بود و نباید خیلی سخت گرفت؟	۲	۱	۳۸. آیا چیزی هست که از نظر دیگران بی‌اهمیت؛ اما شما ناراحت کند؟
۲	۱	۷۹. آیا اغلب محتاج دوستانی هستید که بتوانند خوشحال‌تان کنند؟	۲	۱	۳۹. آیا زیاد با دیگران دعوا می‌کنید؟
۲	۱	۸۰. آیا دل‌تان می‌خواهد با سرعت زیاد موتورسواری کنید یا پشت راننده موتور بنشینید؟	۲	۱	۴۰. آیا تا به حال پشت سر کسی بدگویی کرده‌اید؟

پرسشنامه قلدری الویس

- در دو ماه گذشته چه قدر در مدرسه مورد زورگویی قرار گرفته‌اید؟ هیچ یک دو یا سه چهار یا پنج بیش از ۶ بار
- در مدرسه من را با اسم‌ها و لقب‌های تحقیرآمیز صدا زده‌اند، مسخره‌ام کرده‌اند و یا با دیگر روش‌های ناراحت‌کننده من را آزار داده‌اند. هیچ یک دو یا سه چهار یا پنج بیش از ۶ بار
- دیگر دانش‌آموزان من را از فعالیت‌ها و جمع دوستان‌شان طرد کرده‌اند و یا به‌طور کامل من را نادیده گرفته‌اند. هیچ یک دو یا سه چهار یا پنج بیش از ۶ بار
- من کتک خورده‌ام، لگد خورده‌ام، هل داده شده‌ام، به اطراف کشیده شده‌ام و یا در جایی حبس شده‌ام. هیچ یک دو یا سه چهار یا پنج بیش از ۶ بار
- دانش‌آموزان دیگر در مورد من دروغ گفته‌اند یا شایعه پراکنی کرده‌اند و سعی کرده‌اند دیگران را از من متنفر کنند. هیچ یک دو یا سه چهار یا پنج بیش از ۶ بار
- به پول یا سایر وسایل من آسیب وارد شده و یا آن‌ها را از من گرفته‌اند. هیچ یک دو یا سه چهار یا پنج بیش از ۶ بار
- من تهدید یا مجبور به انجام کاری شده‌ام که دوست نداشتم انجام بدهم. هیچ یک دو یا سه چهار یا پنج بیش از ۶ بار
- من به‌وسیله نامیده شدن با اسم‌ها و لقب‌های آزار دهنده و یا مسخره شدن قومیت‌م مورد زورگویی قرار گرفته‌ام. هیچ یک دو یا سه چهار یا پنج بیش از ۶ بار
- من به‌وسیله القاب، ایما و اشاره‌هایی که معنای جنسی دارند مورد زورگویی قرار گرفته‌ام. هیچ یک دو یا سه چهار یا پنج بیش از ۶ بار

۱۰. من به‌وسیله پیام‌ها، تصاویر، تلفن، موبایل، اینترنت (کامپیوتر) و یا دیگر روش‌های آزاردهنده مورد زورگویی قرار گرفته‌ام. هیچ یک دو یا سه چهار یا پنج بیش از ۶ بار
۱۱. دانش‌آموز یا دانش‌آموزانی که شما را مورد زورگویی قرار می‌دهند در کدام کلاس یا کلاس‌ها قرار دارند؟ تحت زورگویی قرار نگرفته‌ام در کلاس خودمان در کلاس دیگر در همین پایه در پایه‌های بالاتر در پایه‌های پایین‌تر در هر دو
۱۲. شما توسط دختران یا پسران تحت زورگویی و آزار قرار گرفته‌اید؟ تحت زورگویی قرار نگرفته‌ام یک دختر چند دختر یک پسر چند پسر هم توسط دختر هم پسر شما معمولاً توسط چند دانش‌آموز تحت زورگویی و آزار قرار گرفته‌اید؟
۱۳. تحت زورگویی قرار نگرفته‌ام یک نفر ۲-۳ نفر ۴-۹ نفر بیش از ۹ نفر چند نفر از کلاس و پایه‌های مختلف
۱۴. آیا به کسی گفته‌اید که شما در طول ۲ ماه گذشته در مدرسه تحت زورگویی و آزار دیگران قرار گرفته‌اید؟ تحت زورگویی قرار نگرفته‌ام هیچ کس معلم یا عوامل مدرسه خانواده دوستان سایر افراد
۱۵. هنگامی که دانش‌آموزی در مدرسه مورد زورگویی قرار می‌گیرد، معلمین و سایر اولیای مدرسه چقدر سعی می‌کنند آن را متوقف کنند؟ هیچ وقت ۱ ۲ ۳ ۴ همیشه
۱۶. هنگامی که دانش‌آموزی در مدرسه مورد زورگویی قرار می‌گیرد، سایر دانش‌آموزان چقدر سعی می‌کنند آن را متوقف کنند؟ هیچ وقت ۱ ۲ ۳ ۴ همیشه
۱۷. آیا بزرگ‌سالی در خانه با مدرسه شما تماس گرفته است تا سعی کند زورگویی نسبت به شما را در مدرسه متوقف کند؟ تحت زورگویی قرار نگرفته‌ام خیر/ بله یک بار/ بله چندین بار
۱۸. موقعی که ببینید دانش‌آموزی هم‌سن شما در مدرسه مورد زورگویی و آزار قرار می‌گیرد شما چه احساس و فکری می‌کنید؟ شایسته این کار است احساس خاصی ندارم کمی ناراحت می‌شوم ناراحت می‌شوم و دوست دارم به او کمک کنم ***همین سؤال‌ها برای قلدری نیز در پرسشنامه تکرار می‌شوند.

پرسشنامه ادراک‌های محیط خانوادگی

۱=اصلاً در مورد من درست نیست ۷=کاملاً در مورد من درست است

سوال‌ها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱. مادرم می‌داند، من چگونه در مورد بعضی چیزها فکر می‌کنم.	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۲. مادرم سعی می‌کند به من بگوید چگونه زندگی‌ام را پیش ببرم.	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۳. مادرم به‌دنبال وقتی است که با من صحبت کند.	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۴. مادرم مرا همان‌گونه که هستم می‌پذیرد و دوست دارد.	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۵. مادرم هر جا که ممکن است به من اجازه می‌دهد تا آن‌چه را باید انجام دهم، را انتخاب کنم.	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۶. به‌نظر نمی‌رسد مادرم اغلب در مورد من فکر کند.	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۷. مادرم به‌وضوح عشق و علاقه‌اش را نسبت به من نشان می‌دهد.	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۸. وقتی من مشکل دارم، مادرم به انتخاب من اهمیت می‌دهد و به گفته‌های من گوش می‌دهد.	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۹. مادرم وقت کمی را با من می‌گذراند.	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱۰. مادرم باعث می‌شود در من احساس ویژه‌ای ایجاد شود.	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱۱. مادرم به‌من اجازه می‌دهد تا در مورد خودم تصمیم بگیرم.	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱۲. به‌نظر می‌رسد مادرم همیشه حواسش متوجه من است.	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱۳. مادرم اغلب مرا نمی‌پذیرد و مورد تأیید قرار نمی‌دهد.	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱۴. مادرم در انجام کارها بر روش خاص خودش اصرار دارد.	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱۵. مادرم خودش را با آن چیزهایی که مورد توجه من است درگیر نمی‌کند.	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱۶. مادرم وقتی مرا می‌بیند، خوشحال می‌شود.	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱۷. مادرم همیشه می‌خواهد دیدگاه مرا در نظر گیرد و خودش را جای من بگذارد.	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱۸. مادرم وقت و انرژی زیادی برای کمک کردن به‌من اختصاص می‌دهد.	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱۹. به‌نظر می‌رسد که مادرم در مورد من مأیوس و ناامید باشد	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۲۰. مادرم نسبت به خیلی از نیازهای من حساس نیست.	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۲۱. مادرم به‌من کمک می‌کند تا اهداف شخصی‌ام را انتخاب کنم.	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
